

Vesthimmerlands Museum

Bygherrerapport for VMÅ 2582 Borregård 1

Overlade sogn, Aars Herred, Aalborg Amt
Stednr. 12.08.09

Ved: Sine Toft Jensen

Bygherrerapport

for VMÅ 2582 Borregård 1

Indholdsfortegnelse

1. Undersøgelsens forhistorie	s. 3
2. Topografi	s. 4
3. Udgravningens metode	s. 4
4. Udgravningens resultat	s. 6
5. Undersøgelsens perspektiver – regionalt og nationalt	s. 10
6. Udgravningens data	s. 11
7. Tidstavle	s. 11
8. Faktuelle oplysninger	s. 12
9. Litteratur	s. 12
10. Bilag	s. 13

1. Undersøgelsens forhistorie

Vesthimmerlands Museum (VMÅ) foretog i sommeren 2007 en forundersøgelse af området for VMÅ 2582 Borregård 1 ved Trend lidt syd for Løgstør (Fig.1). I området, der ligger bag det eksisterende sommerhusområde, planlægges der udstykning af sommerhusgrunde.

Ved forundersøgelsen blev gravet 14 søgegrøfter af varierende længde. I grøfterne fandtes et stort antal stolpehuller i lige forløb og dele af en væggrøft. Det var således tydeligt, at der var tale om flere hustomter. Foruden spor af huse sås et større område med kogegruber.

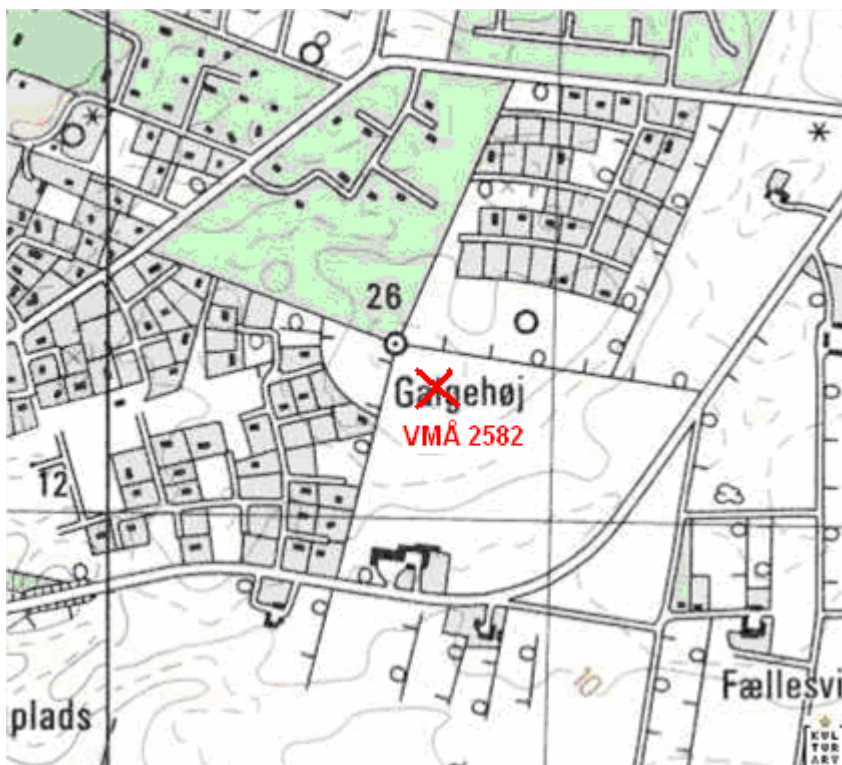

Fig. 1: Kort over lokaliteten.

Udgravningen blev på baggrund af forundersøgelsens resultater foretaget i to fra hinanden adskilte felter (Bilag II). Felt 1, det største af felterne, lå orienteret øst - vest længst mod nord på toppen af et bakke drag. Feltet, der var omtrent 5500 m² stort, var afgrænset mod nord og mod nordvest af beskyttelses zonen for to fredede gravhøje. Den ene kaldet Galgehøj (Fig. 2). Mellem de to fredede gravhøje ligger, men dog indenfor beskyttelses zonen, en stor overpløjet (Fig. 2 nr. 102). Felt 2, der var betydeligt mindre, omtrent 1400 m², lå lidt syd for Felt 1 på et mod syd nedad skrånende terræn.

Bygherre er gårdejer Kristian Haldrup, Guldagervej 19, 9670 Løgstør.

Udgravningen blev påbegyndt den 8. oktober 2007 og afsluttet samme år kort før jul. I udgravningen deltog cand. mag. Peter Jönsson og cand. mag. Annie Nørby. Cand. mag. Sine Toft Jensen var udgravningsleder. I perioder deltog også museumsinspektør Bjarne Henning Nielsen.

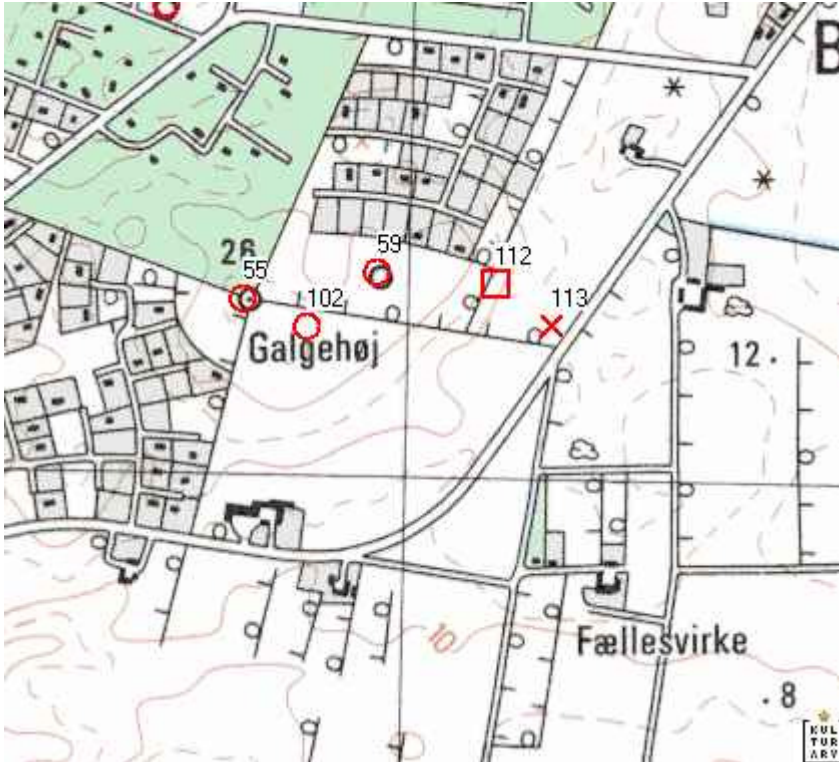

Fig. 2: Kort vist i ca. 1: 25.000 med andre kendte fortidsminder i området omkring Borregård 1. Nr. 55 og 59 (Galgehøj) fredede gravhøje, nr. 102 overpløjet gravhøj, nr. 112 hegnsforløb og kogegruber, nr. 113 overpløjet stenalder boplads.

2. Topografi

Borregård 1 ligger mellem Trend og Borregård syd for Løgstør kun få hundrede meter fra den nuværende kystlinie.

Pladsen ligger på et markant bakkedrag på den nordlige side af Trend ådalen. Mod øst flader terrænet ud indtil Hyllebjerg bakkerne

3. Udgravningens metode

Muldlaget blev fjernet med gravemaskine. I den blotlagte sandede lyse undergrund fremstod de forhistoriske anlæg som mørke pletter. Dette er sporene efter de huller, som man i oldtiden gravede til f.eks. husstolper, affald og tilberedning af mad.

I felt 1 blev der etableret et retvinklet koordinatsystem, med skæringspunkt i x 200/y 200, med stigende y-værdier mod nord og stigende x-værdier mod øst. Selve feltets grænse og dets anlæg blev tegnet i målestoksforhold 1:50 på tegnefolie. Et tilsvarende målesystem blev oprettet for Felt 2, blot lod man her skæringspunktet for koordinatsystemet være i x 100/y 100.

Udvalgte feltkoordinater blev indmålt med GPS, hvorved de to felter kan placeres geografisk nøjagtigt.

Samtlige anlæg, der indgik i huskonstruktioner, blev snittet med spade og graveske. Det vil sige, at den ene halvdel af anlægget blev gravet væk, hvorved dybden og formen på anlægget kunne registreres. Herved afgøres det, om der eksempelvis er tale om et stolpehul eller en grube (Fig. 3).

Fig. 3: Snit gennem stolpehul med stolpespor. Nedgravningen for stolpen tegner sig som en lys gråbrunlig fyld omkring selve stolpesporet. Stolpesporet er her farvet rødt som følge af stærk varmpåvirkning. Huset er altså på et tidspunkt brændt ned.

Kogegruberne mod vest og mod sydøst, blev for en mindre dels vedkommende snittet med spade, langt størsteparten blev dog snittet ved brug af minigraver. Alle de snittede anlæg blev tegnet i målestoksforhold 1:20, hvorefter de blev top- og bundnivelleret. I Felt 2 blev der ikke snittet nogen anlæg, eftersom der ikke kunne erkendes nogen huskonstruktioner.

Der blev udtaget jordprøver fra stolpehuller i udvalgte huse og gruber. Jordprøverne skylles/floteret med vand og under skylningen/floteringen frigives eventuelle rester af trækul og forkullet makrofossilt materiale. Forudsat, at der er tilstrækkeligt med trækul tilstede (3 mg), vil man kunne foretage en naturvidenskabelig datering af det pågældende anlæg. Metoden der anvendes, kaldes for kulstof-14 dateringsmetoden. Det makrofossile materiale, der udskilles, kan eksempelvis bestå af forskellige forkullede korn- og græssorter, frø og pollen. I heldige tilfælde kan man, i kraft af fundstedet i det enkelte hus, bestemme det pågældende rums funktion., men eksperter kan tilmed identificere de enkelte frø og statistiske metoder beskrive det da eksisterende landbrug.

4. Udgravningens resultat

Ved Borregård I er der fundet og udgravet 14 huse. Fælles for alle er, at der er tale om treskibede langhuse, hvor sæt af stolper ned gennem husets midte har båret taget. I de huse hvor vægstolperne er bevaret tyder afstanden mellem stolperne på, at væggen var opført i fletværk. I en fletværksvæg er der mellem en række lodret stillede stave flettet grene, hvorefter hele væggen er klinet med ler, eks.: Gård V, hus 1, Gård VI, hus 1 og Gård VII, hus 1. En enkelt af gårdene (Gård I, hus 1) har bevaret væggrøft (Fig. 4.). I denne grøft var der banket en række stave ned, og også her er det sandsynligt, at der mellem stavene var flettet en væg af grene tætnet ved en lerklining.

Fig. 4: Snit langsgående væg til Gård I, hus 1, set fra sydøst.

Det treskibede langhus ses i Danmark i ældre bronzealder fra ca. 1700-1600 f.Kr. I århundrederne forud byggede man huse med én række af enkelt stående søjler ned gennem husets midte, også kaldet: midtsule huse eller toskibede langhuse. Det treskibede langhus fortsatte i brug et stykke op i middelalderen.

På bopladsen ved Borregård er der som nævnt fundet spor efter 14 huse. Husene ligger orienteret enten øst-vest eller let nordvest-sydøst.

Der har dog ikke ligget 14 huse på pladsen på samme tid. Dette fremgår tydeligt, når man ser på den samlede oversigtsplan, idet flere af husene ligger oveni i hinanden eller så tæt på hinanden, at de ikke kan have stået der samtidig. Man må snarere forestille sig, at en eller to gårde kan have ligget her på samme tid. Gården eller gårdene er så gennem tiden blevet udskiftet og flyttet rundt på pladsen, derfor eksempelvis betegnelsen Gård I, hus 1,2 og hus 3. Et illustrativt eksempel på én

gård med flere husfaser er Gård III, hvor de tre af husene, hus 1-3, overlapper. Hus 3, det yngste af de tre huse, er anlagt i retning nordøst-sydvest, hus 1 og hus 2 i retning øst-vest. Gårdnummereringen er arkæologernes tekniske betegnelse og nødvendig for at kunne bevare overblikket over en udgravnings mange anlæg.

Kun et af husene (Gård I, hus 1) kender vi i dets fulde længde og bredde. Huset måler omtrent 23,5 m i længden og 6,5 m i bredden. Det har været omtrent 152 m² stort.

I huse hvor vægstolperne er bevaret, varierer bredden fra 6 m til omtrent 7,70 m. En angivelse af husenes længde vil være forbundet med en vis usikkerhed, da man ikke kan være sikker på, at husene er bevaret i deres fulde længde (Bilag I, eks.: Gård V, hus 1, Gård VI, hus 1 og Gård VII, hus 1) og fordi der ikke i et eneste af husene, med undtagelse af Gård I, hus 1, er bevaret gavlførøb i begge ender af huset.

Det største, kendte hus fra bronzealderen i Vesthimmerland ligger ved Øster Ørbæk i Kornum sogn. Huset var orienteret øst-vest og havde 10 sæt tagbærende stolper samt tætstillede vægstolper. Dette hus var 300 m² stort. Ved Rønbjerg i Ranum sogn, der ligger få kilometer fra Borregård, er der fundet flere huse fra den ældre bronzealder. Et af husene var på hele 240 m². Husene ved Borregård er til sammenligning altså relativt små.

I et enkelt af husene (Gård I, hus 1,) er der stolpehuller på tværs af husets bredde, her har huset haft en skillevæg. En funktionsopdeling af huset er helt almindeligt i bronzealderens huse. Der findes eksempler på huse med både 3 og 4 rum. Beboelse, lade, stald og værksted er de væsentligste funktioner. I flere af husene ses koge/ildgruber i den ene ende eller begge ender af huset.

Koge/ildgruberne kan have fungeret både som mad tilberedning og have haft eventuelle værkstedsfunktioner. I Gård I, hus 1 er det foregået i både den vestlige og den østlige ende af gården, dog adskilt ved skillerum. Det er muligt, at den ene ende ikke har været beboelse, men derimod værksted, hvor gruberne er indgået i en eller anden form for produktion. En floterung af jordprøverne taget fra stolpehullerne vil forhåbentlig kunne hjælpe til at belyse en eventuel funktionsopdeling af huset. Eksempelvis kan en høj koncentration af korn i den ene ende af huset, tale for, at den del har været brugt som lade, er der mange aksdele, kan der være tale om et tærskerum. Det kan heller ikke afvises, at der kan have boet to hushold i det samme hus. I Gård I, hus 3 blev der midt i husets vestende fundet en kogegrube anvendt i forbindelse med madlavning, i samme vestlige ende blev der fundet en anden smågrube indeholdende en stor klump råler. Leret har været opbevaret i gruben i gulvet, indtil det har været modent til at gennemgå en forarbejdning til ler anvendelig i en keramikproduktion (Fig. 5).

Fig. 5: En stor klump råler lagt i en grube i gulvet i Gård I, hus 3.

Generelt blev vestenden brugt til beboelse. Har der været en stald og/eller en lade, findes den som oftest i et midterrum eller i østenden af huset.

Husene kan dateres typologisk til omkring midten af bronzealderen (ca. 1000 f.Kr.), nogle er fra ældre bronzealder (ca.1800 f.Kr.-ca.1000 f.Kr.) nogle fra yngre bronzealder (ca.1000 f.Kr.– ca. 500 f.Kr.).

I nogle af stolpehullerne og i kogegruber fordelt på pladsen blev der fundet enkelte skår. Skårene dateres til både ældre og yngre bronzealder. I et enkelt af husene blev der i en af indgangsstolperne fundet en samling af skår fra ét kar, der har sandsynligvis været tale om et husoffer. Et offer man har foretaget for at sikre sig husgudernes velvilje. Foruden skår blev der fundet flint-afslag og enkelte flint-flækker.

Syd for bosættelsen er der fundet to store grupper af kogegruber. Ud fra deres placering er det nærliggende at tro, at den sydvestlige gruppe knytter sig til Gård I, hus 1-3, medens den sydlige gruppe måske har haft særlig tilknytning til Gård III, hus 1-4.

Kogegruberne er i fladen næsten cirkulære, de varierer i størrelsen fra omtrent 1 m til 1,50 m i diameter. De kan groft inddeles i to typer. I den ene type ses i snit et trækulslag i bunden af gruben, dette lag kan strække sig op langs grubens sider. Bunden eller hele den nederste halvdel af gruben kan være fyldt med hånd- til hovedstore sten (Fig. 6). Kogegruberne i de to grupper er oftest betydeligt bredere og dybere end kogegruberne indenfor og i umiddelbar tilknytning til husene.

Fig. 6: Kogegrube.

Den anden type er uden sten og der ses ingen spor af trækulslaget, der ses højst enkelte nistre i fylden. Dette synes at afspejle en forskel i funktion (Fig. 7).

Fig. 7: Koge-grube.

Det er uvist hvilken sammenhæng felterne med koge-gruber har haft til bopladsen eller til de omgivende gravhøje. Muligt er det, at der er foregået ritualer, hvor indtagelse af mad har spillet en væsentlig rolle. Hvor ofte man har gravet en koge-grube og tilberedt et større måltid mad, vides ikke, men man kunne forestille sig, at det er sket i forbindelse med en markering af særlige begivenheder. Det være sig når dagene bliver længere, datteren er giftmoden eller når de døde skal mindes. Om koge-grubefeltet kun er benyttet i forbindelse med særlige begivenheder, ved vi reelt ikke, man kan også forestille sig, at de har været i brug også i daglig basis. Det er muligt, at der i gruberne er foregået en håndværksbaseret forarbejdning. Hvilket produkt, der er fremstillet, er uvist, men høj varmepåvirkning er indgået i produktionen. Måske er noget produceret i så store mængder, at en del er indgået i handel. Limfjorden må også dengang have udgjort et bindeled mellem periodens bygder.

5. Undersøgelsens perspektiver – regionalt og nationalt

Det vesthimmerlandske område ligger afgrænset mod nord og vest af Limfjorden. Mod syd og øst af ådale. I det let kuperede landskab er der fundet mange spor efter bronzealderens mennesker. Foruden bopladser og flere koncentrationer af gravhøje er der gjort to væsentlige depot fund i vådområder ved Hyllebjerg. Her blev der fundet både et bronzeskjold og to armringer af guld. Nedlæggelse af værdigenstande i vådområder har haft en ceremoniel betydning. På pladser ved Vilsted og Vindblæs er der fundet rester efter metalstøberi. Alt sammen vidnesbyrd der peger hen mod et veludviklet bronzealder samfund i det vesthimmerlandske område.

Borregård I bidrager yderligere til vores viden og er med til at give et mere klart billede af det vesthimmerlandske bronzealderssamfunds sammensætning og relationer til de omgivende landområder.

6. Udgravningens data

Oldsager, original dokumentation, videnskabelige prøver m.v. opbevares på Vesthimmerlands Museum Aars. Her vaskes og nummereres fundene, inden de stilles på museets magasin. Kun et udvalg af de genstande, museet finder ved udgravninger, bliver udstillet. De fleste udgravningsresultater bruges først og fremmest i videnskabelige rapporter i sammenhæng med de øvrige fund, der gøres i museets ansvarsområde.

7. Tidstavle

1500	Nyere tid	Historisk tid
1050	Middelalder	
900	Yngre Vikingetid	Forhistorisk tid
775	Ældre vikingetid	
530	Yngre germansk jernalder	Yngre jernalder
375	Ældre germansk jernalder	
160	Yngre romersk jernalder	
0	Ældre romersk jernalder	Ældre jernalder
200 f.Kr.	Yngre førromersk jernalder	
500 f.Kr.	Ældre førromersk jernalder	
1000 f.Kr.	Yngre bronzealder	Bronzealder
2000 f.Kr.	Ældre bronzealder	
2400 f.Kr.	Dolktid / Senneolitikum	Yngre stenalder (neolitikum)
2800 f.Kr.	Enkeltgravskultur / Mellemneolitikum B.	
3200 f.Kr.	Tragtbægerkultur / Mellemneolitikum A.	
3900 f.Kr.	Tragtbægerkultur / Tidlignepolitikum	
5400 f.Kr.	Ertebøllekultur	Ældre stenalder (mesolitikum)
6800 f.Kr.	Kongemosekultur	
9000 f.Kr.	Maglemosekultur	
	Ahrensburgkultur	Palæolitikum
	Brommekultur	
12000 f.Kr.	Hamburgkultur	

Arkæologiske perioder og deres begyndelsesdatering i det danske område. Skemaet skal læses sådan, at eksempelvis ældre romersk jernalder begynder omkring år 0 og skifter til yngre romersk

jernalder omkring 160 e.Kr. Perioden fra ældre førromersk jernalder til og med ældre romersk jernalder kaldes samlet for ældre jernalder

8. Faktuelle oplysninger

Vesthimmerlands Museums j.nr.:	VMÅ 2582 Borregård 1
Sogn, herred, amt:	Overlade, Aars, Aalborg
Dansk kulturhistorisk Centralregister:	12.08.09
Bygherre:	Gårdejer Kristian Haldrup, Guldagervej 19, 9670 Løgstør
Areal:	ca. 6900 m ²
Muldafrømning:	dm Entreprenør ApS

Undersøgelsen er betales af bygherre.

9. Litteratur

Forslag til litteratur, hvor det vil være muligt at finde uddybende materiale om de nævnte perioder.

Ethelberg, P. et al., Det Sønderjyske Landbrugs Historie, 2000.

Henriksen, M. B., Bål i lange baner – om brugen af kogegruber i yngre bronzealder og ældre jernalder, Særtryk Fynske Minder 1999.

Jensen, J., Danmarks Oldtid bd. 1, 2, 2001 og 2002. Forlaget: Nordisk Forlag A/S.